Auus mees.

„Auus mees“, armas lugeja, kas see siis nii iseeneseſt mõista on, et selleſt enam räätidagi ei maksa? Siiski on see suur ja tähtis asi ja ei nõua mitte wähe ohwrid, ja kui keegi oma auu tahab puhta hoida; seſt ainult „auumees“ on ka tõeste „a u u s“ mees.

Niisugune „auumees“ oli Walter Skott, suur inglis ilukirjanik (1771—1832). Tema kirjatööd ei olnud mitte nõnda ära kihwitatud, nagu mõned uuema aja ilukirjanduse tooded; on ka romaaniſid, mis head ja kasulikud on lugeda. Niisuguseid on Walter Skott kirjutanud, suuri ja toredaid kirjelduſi oma rahwa suurepäraliſest ajaloost, Inglise ja Schotti rahwa elust. Ta on üks kõikide aegade anderikkamateſt kirjanikkudeſt. Üks tema wiimastest ütelusteſt oli: „See annab mulle troosti, et ma wõin ütelda, et mina ialgi ei ole katsunud inimeſt tema usus wankuma panna, tema elu juhtmõtteid ära rikkuda, et mina midagi ei ole kirjutanud, mida mina surmawoodis lamades ehk oleks soowinud maha kustutada.

Tema kirjatööd saatsiwad temale nii palju rahaliſt kasu, et tema aastal 1811 omale oma kodukohas mõisa ostis, mida tema aegajalt suurendas ja kaunistas ja teda kõige ilusamaks kohaks ümber muutis. Kui tema oma tegewuse ja kuulsuse kõige kõrgemal tipul seisis, siis trehwas teda hirmus hoop: suured ärimajad, kus tema ka osanik oli, tegiwad pankrotti (1826 a.) ja ta kaotas korraga kõige oma waranduse ja sattus pealegi wõla sisse, mis umbes Miljon rubla suur oli. Aga ta wõttis kõige oma jõuu kokku, et häbita selleſt suuresti õnnetuseſt wälja peaseda; „seſt“, ütles ta, mis on see raha kahju siis ka õieti selle kahju wastu, kui ma oma hingerahu kaotan?“ Sõprade poolt ei wõtnud ta ühtegi abi ega toetust wastu, mille juures ta omas moraalilises uhkuses natuke kaugele läks, mis pärastpoole tema terwise täieste ära rikkus. Aga tema tahtis ju tööd teha „nagu tiiger“. „See minu parem käsi,“ kirjutas ta oma sõbrale, „peab kõige kahju tasa tegema, ja kui ma selle juures ka kõik peaks kaotama, siisgi oma auu tahan ma puhta hoida.“ Nüüd hakkas ta suurt 9-köitelist raamatut „Napoleoni elust“ kirjutama, millega ta aasta jooksul walmis sai ja nõnda omale õige suure summa teenis, mida ta wiimseni kopikani oma wõlauskujatele hea meelega wälja maksis. Selle kohusetäitmise tundmises kirjutas tema 17. detſ. 1827 oma päewaraamatusse: „Mina ei ole ialgi nii rahuliste magada wõinud kui nüüd, kus minul see tundmus rinnus aset wõtab, et minu wõlauskujad mind tänawad, kus minul see selge teadmine on, et ma kui auumees oma kohust olen täitnud. Tee, mis minul ees, on pikk, raske ja pime, aga ta wiib mind puhta auususele. Kui mina ka keset waewa peatsin surema, mis ju kergeste wõib sündida, siis suren mina ommetegi auuga. Saan ma seda kätte, mis ma püüan, siis pärin ma teiste tänu ja oma südametunnistuse rahulolemist.“ Tõeste, juba mõne aasta pärast oli ta juba nii kaugel, et ta omast wõlast umbes 600-tuhat rubla ära oli maksnud, ja weel paar aastat, ja ta wõlasumma oleks täieste makstud olnud. Paraku ei pidanud ta seda tundi mitte enam nägema.

Üle inimese jõuu käiw töö, mis ta enese selga wõttis murdis wiimaks ka tema jõuu, ja talwel 1830 a. halwati ta, ja see wiis teda haua äärde. Waewalt oli ta toibunud kui ta juba jälle sule kätte wõttis. Kül hoiatasiwad arstid ja sõbrad teda selle eest, aga ta hüüdis: „Ja mina ei tohi enam tööd teha? Niisama wõiks ka tüdruk paja tulele panna ja talle ütelda: ja ei tohi mitte keema hakata. Seisats mina tööta, siis läheksin mina hulluks.“ Ader oli ommeti wiimaks wao otsa jõuudnud. Aastal 1831—1832 oli ta terwe talwe Itaalias, aga paranemist ei olnud näha. Siin halwati teda teist korda, ja peaaegu minestuses toodi teda kodu, oma armsa kodukohta. „Mina olen palju näinud,“ ütles ta pärast oma Itaalia reisi, „aga ma ei leidnud midagi, mis mina oma kodu kohaga oleks wõinud wõrrelda. Ma pean seda weel kord hästi waatama.“ Ta suri siia aastal 1832, Mihkl-kuu 21. päewal, 61 aastat wana. Tema tänulik isamaa ehitas temale maa pealinnas, Edinburis, kus ta ka oli sündinud, — toreda mälestusesamba. Tema wäimees Lokhart kirjutas tema eluloo, mille sisſetulekud tema weel olewate wõlgade kustutamiseks määrati, et kuulsa surnu mälestust kõigist kodanliku kuulsuse ja auu plekkidest puhastada. — Walter Skott oli kuulus laulik ja auus inimene. Esimeseks ei wõi meie kõik mitte saada, aga teiseks wõib meist igaüks saada, ja see on enam wäärt kui esimene. Juba wana Siirak ütleb (41, 15): „Katsu, et sina enesele hea ja auusa nime saad; see on kestawam kui tuhat suurt kullawarandust.“